

BOLOGNA-FOLYAMAT II.

INTERJÚ KEREKES SÁNDORRAL

Kerekes Sándorral, a Magyar Akkreditációs Bizottság Közgazdasági és Üzleti Tudományok Szakbizottságának új elnökével, a Budapesti Corvinus Egyetem intézetvezető egyetemi tanárával beszélgettünk a Bologna folyamatról és a hazánkban kialakult új felsőoktatási szakstruktúráról.

- *Mit gondol a Bologna-folyamat eddig lezárult szakaszáról, az alapszakok számának és szerkezetének alakulásáról?*

- A gazdaságtudományi képzési területen kilenc alapszak született. (Ha számításba vesszük az interdiszciplináris gazdaság- és vidékfejlesztési agrármérnök alapszakot is, akkor tíz – *a szerk.*). Ez véleményem szerint indokolatlanul sok. Ez különösen a nagyobb intézményekben látható, ahol minden alapszakot indítanak. A széles alapszakválasztékot nem igazán értik a középiskolák és a szülők sem. Az első két év jelentkezési tapasztalatai alapján jól látszik, hogy a középiskolások divatokat követnek, hiszen nem azokra a szakokra jelentkeznek, amelyekre munkaerőpiaci vagy szakmai alapon indokolt lenne. Ezekre a generalista, minden vállalatnál előforduló funkcionális területeket lefedő szakokra (számvitel, szervezés), csak másfél-kétszeres a túljelentkezés. Míg a *nemzetközi gazdálkodási* vagy *turizmus* szakokra több mint tízszeres. Ezek az arányok ismerethiány miatt alakulnak ki. Korábban a hallgatók a második év után választottak, és akkor éppen a pénzügy, számvitel, szervezés szakirányok voltak a legkeresettebbek, összhangban a munkaerőpiaci és szakmai igényekkel. Az új alapszak-szerkezet pocsékolás az agyakkal mind tanári, mind diákoldalon. A jelenlegi szétaprózott szakszerkezet a mindenki számára fontos elméleti és módszertani alapképzést veszélyezteti, mert felparcellázza az ismeretköröket, és nem ad átfogó látókört a gazdasági kérdések megítéléséhez.

- *Hány alapszakra lenne szükség?*

- Ha rajtam múlna, akkor legfeljebb három alapszak volna. Lenne egy erős *matematikai-közgazdasági* szak, kis induló létszámmal, egy nagyobb létszámú *üzleti alapszak* a gyakorlati kérdések iránt érdeklődőknek és egy közepes méretű *közgazdasági alapszak* azok számára, akik elméletibb érdeklődésűek.

- *Lát-e esélyt arra, hogy ilyen irányba mozduljanak el a dolgok?*

- Ilyen elmozdulást nem érzékelek, mert ez az intézmények és azon belül az egyes oktató kollégák érdekével ellenkezne. Sokan szeretnének szakfelelősök lenni, és mindenki a saját érdeklődését tükröző, éppen ezért szűkebb szakterületre specializált tananyagát akarja tanítani inkább, mint az integrált, széles szakterületet átfogó tananyagokat. Természetesen a hallgatói érdek az egységesülő alapképzés lenne, és a hallgatói érdek egybeesik a társadalmi, gazdasági racionalitással, hiszen így kevésbé szétforgácsolt tananyagokat lehetne használni és meg lehetne állítani a tantárgyak burjánzását. Jelen pillanatban az egyes speciális szakok feltöltése érdekében részterületek válnak önálló tantárgyakká, és nem a fordított folyamat játszódik le, azaz a részterületek integrációja.

- *Az alapstruktúra kialakítása során mennyire volt erős az intézményi érdek, és mit gondol, lesz-e ebben változás?*

- Kétségtelen tény, hogy olyan alapszakok jöttek létre, amilyen főiskolák illetve egyetemi karok voltak korábban a gazdasági felsőoktatásban. Az intézményi érdekek – szakmaiak és finanszírozásiak egyaránt – meghatározóvá váltak a képzési szerkezet kialakításánál. Ezt legjobban a szakmai gyakorlat kötelezővé tétele példázza. A féléves szakmai gyakorlatnak, ami az üzleti képzési ágban szinte minden alapszaknál elő van írva, csak a vendéglátás-turizmus területén látom értelmét. Ott valóban van rá a szakmának igénye. Hazánkban alig van 1000 olyan vállalat, amelynél a közgazdasági szakterületen belül a szakemberek szakosodni tudnak. A specializálódáshoz ugyanis kell egy bizonyos vállalati méret. Az 1000-ban már minden vállalat benne van, amelyik több mint 300 főt foglalkoztat. Márpedig értelmes közgazdasági munkát kb. ilyen nagyságú cégnél lehet végezni. A legtöbb alapszak esetében a szakmai gyakorlat *alibitevékenység* lesz majd, a hallgató megkeresi a család barátját, hogy igazolja a szakmai gyakorlatot, az még szerencsés eset lesz, ha a főnök megengedi, hogy ingyensen asszisztenskedjen mellette a hallgató.

A gazdaság és a felsőoktatás viszonyát zavarja, hogy a cégek szakmai tapasztalatot kérnek a friss diplomásoktól. Ezzel rákényszerítik hallgatóinkat, hogy állást vállaljanak egyetemi éveik alatt, amivel elveszik a lehetőségét, hogy a hallgatók tanulmányi idejüket *közgazdász értelmiségivé válásra* használják fel, és keményen tanuljanak. 40-50 évet fognak eltölteni a szakmában, az egyetemen pedig csak ötöt, nem az ötven évet kellene megtoldani még néhány órával és pláne nem a tanulás rovására.

- *A Bologna-folyamat során azt a szempontot is szokták említeni, hogy ezzel a felsőoktatás áttér a poroszos rendszerről a rugalmas angolszász modellre. Egyetért ezzel?*

- Ezt valóban szokták említeni, de a bolognai rendszer tervezett rugalmasságát a kollégák jelentősen csökkentették. Arról már szó nincs, hogy nyitottá válna a felsőoktatás, hiszen a képesítési követelmények a mesterszakok esetében már mutatják, hogy azokra, akik más alapszokról érkeznek, mint amit a mesterszak közvetlenül folytat, már jelentős többletterhet rónak. Gyakori, hogy csak 130-150 kreditet vagy még kevesebbet számítanak be a teljesített 180-ból. Sajnos nem készségeket, képességeket várunk el a hallgatótól, hanem konkrét ismeretanyagot, pontosabban tantárgyak vizsgajegyét. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy az alapszakoknál is csak nagyon kevésbé építenek a középiskolai ismeretekre. Pedig ez segíthetne, hiszen akkor nem azért kellene matematikát tanítani, hogy a hallgató megértse a mikroökonómiát, mert ahhoz lehet, hogy elég annyi matematika, amennyit a középiskolában tanultak. Egészen más lehetne tehát a módszertani képzés tartalma.

A tárgyak választhatósága az angolszász modell másik sarkalatos eleme. Meggyőződésem, hogy teljesítményképes tudássá csak az válik, ami érdekli a hallgatókat. Ennek érdekében sokkal nagyobb szabadságot kellene biztosítanunk a hallgatóknak a tanult ismeretkörök kiválasztásában, mert ha ők választhatnának, végül sokkal több és megalapozottabb tudás kerülne és maradna a fejekben. A rengeteg kötelező tárggyal csak azt érzük el, hogy még a szakmai minimumot sem sajátítják el. Esetlegesen érzik az ismeretköröket, amiket tanulnak, és elvesznek az erdőben. Lett volna lehetőségem kötelező tárgyat csinálni a saját tárgyaimból, de büszke vagyok rá, hogy nem tettem. Nagy örömmre szolgál, hogy választhatóként is felveszi ezeket a tárgya-

kat a hallgatók 70–80%-a, és nincs lelkiismeret-furdalásom, hogy ezt akaratom ellenére tennék. Az órákon érzékelem az érdeklődést a hallgatókban. A választhatóság jót tesz az embernek, mert jó érzés, hogy nem kényszerből ülnek ott a hallgatók, és persze inspirálólag is hat az állandó versenyhelyzet. Produkálnom kell egy értelmes és tanulható tananyagot. Érdekes, hogy közgazdász barátaim az egyetemen (mint környezetgazdász én *alternatív közgazdásznak* tartom magam), miközben mindent a piaccal és a versennyel akarnak megoldani, saját tárgyukat illetően általában nem szeretik a versenyt.

- *Hogy látja, a mesterszak-struktúra kialakítása során változik-e valamennyit a kép?*

- Az a megtiszteltetés ért, hogy vezethettem azt az egyetemi konzorciumot, amelyik a mesterszakok létesítésével foglalkozott. Ott az volt az álláspontom, hogy két mesterszak, egy üzleti és egy közgazdasági elegendő lenne a szakterület lefedésére és azon belül szakirányokkal lehetne megjeleníteni a specializációkat. Tudós társaságok nem támogatták ezt, így mára 12 mesterszakot létesítettünk és benn van a MAB-nál a 13. kérelem is, illetve biztosan tudom, hogy elkészült a 14. és a 15. létesítési kérelem is. Azt gondolom, hogy a folyamat végén mintegy 30 mesterszak lesz. Ebben a folyamatban a MAB-nak nem az a dolga, hogy megítélje, jó-e a szakmának az újabb mesterszak, hanem csak az, hogy megvizsgálja a tervezett szak tartalmát és minőségét. Ha megfelelőek az ígért tartalmak, jól definiáltak a képesítési és képzési követelmények stb., nem tehetünk mást, mint hogy támogatjuk a beadott kérelmet. Nincs kezünkben a bölcsék köve, nem tudhatjuk, hogy milyen oktatási innovációk (egy szakalapítás is ilyennek tekinthető) lesznek előremutatóak és melyek tűnnek el majd az ismeretlenségben. A szakok burjánzása nem kedvező, mert az a tapasztalat, hogy a munkaadói kör nem igényli az egyre szűkebbé és differenciáltabbá váló specializálódást. Egy stabil alaptudást várnak el a hallgatóktól, a részleteket majd megtanulják a cégen belül. Olyan ez, mint a körzeti orvos egy faluban, neki mindenhez értenie kell a fogfájástól a vakbélgyulladásig. A közgazdásznak is egy integrált ismeretkört kell birtokolnia, és a specializáció csak annyit jelent, hogy az egyik területből egy kicsit többet tanult, de nem azt, hogy csak azt ismeri. Az ilyen képzésre képesek lennének az egyetemek, csak ehhez jól meg kell tudni fogalmazni a szakmai standardokat. Ez az integráltság biztosíthatja a kellő hallgatói létszámokat is egy-egy szakon. Ez nemcsak méretgazdaságossági kérdés, hanem tartalomszolgáltatási is. Kevesebb tankönyvet jobban meg lehet írni, mint a feleslegesen sokat.

- *Ennek kapcsán gyakran felmerül a külföldi hallgatók fogadása nagy létszámokban. Mi erről a véleménye?*

- Ez vágyálom. Néhány nagy ország tudja ezt megtenni, az amerikaiak, a britek, a spanyolok, franciák, hollandok, esetleg a régióból a lengyelek. Az, hogy mely országok sikeresek az oktatási piacon, részben nyelvi kérdés, ez magyarázza a britek és amerikaiak sikerét és a spanyolokét is, hiszen spanyolul is vagy egymilliárdan beszélnek a világban. Mi körülbelül olyan helyzetben vagyunk, mint a finnek, és nekik sem sikerült előbbre jutni ezen a területen. A külföldi hallgatók nálunk csak cserehallgatók lesznek, és erre oktatási intézményrendszert nem lehet alapozni.

- *Hogyan fog átalakulni a hazai felsőoktatás intézményi szerkezete?*

- A közgazdasági felsőoktatásban körülbelül háromszorosa a létrejött kapacitás a kívánatosnak. Jelenleg azt mondják, hogy a verseny ezt majd elintézi, persze, ha

engedik a versenyt. A valóságban nem engedik a versenyt, mert nem is engedhetik, hiszen a kormánynak regionális politikát is kell folytatnia. A szabad verseny itt azt eredményezné, hogy a hallgatók Budapestre koncentrálnának, ami nem jó a gazdasági fejlődés szempontjából sem. A világos kormányzati politika szabályozhatná úgy a versenyt, hogy 6–7, esetleg kicsit több egyetemi központ alakuljon ki az országban. Sajnos, nem látszik ilyen kormányzati elhatározás. Én arra számítok, hogy hosszú agonizálás lesz, mert a politika nem képes vállalni azt a felelősséget, amit vállalnia kellene. Mindenki építi, sokszor közpénzekből a maga infrastruktúráját, miközben demográfiai okokból a hallgatói létszám csökken. Jelenleg állítólag több mint 10 új magánfőiskolát akarnak indítani az országban. A már meglévő és az új főiskolák természetesen mesterképzést akarnak indítani, a jobb középiskolák, amelyek már bekapcsolódtak a felsőfokú szakképzésbe, főiskolákká akarnak átalakulni és így tovább.

Nagyon kis városokban, néhány száz hallgatóval nem lehet felsőfokú oktatási intézményt csinálni, mert nincs lehetőség a diákélet kialakulására. A szétaprózottság miatt csak szakbarbárokat lehet képezni, és nem pedig felelősségtudatos értelmiségieket. Meg kellene érteni, hogy kell egy kritikus tömeg az egyetemi léthez, néhány ezer hallgató, akik jazz-klubot alakítanak, színjátszókörbe járnak, politikai vitákat rendeznek, szóval diákélet kell, amelyben a versengő vélemények ütközhetnek egymással.

BALOGH LÁSZLÓ–TRAUTMANN LÁSZLÓ